UMUMTA‘LIM MAKTABLARIDA TA‘LIM-TARBIYA JARAYONINI RAQAMLASHTIRISH: MUAMMO VA YECHIMLAR

Abdullayev Sherzodbek- Andijon viloyati Izboskan tumani

12-umumiy o’rta ta’lim maktabi direktori

O‘zbekistonda umumta‘lim maktablarini raqamlashtirish bo‘yicha qabul qilingan “Raqamli O‘zbekiston – 2026” strategiyasi maktablarni zamonaviy AKT vositalari bilan jihozlashni ko‘zda tutadi[1]. Biroq amaliyot shuni ko‘rsatadiki, texnik ta‘minot bilan birga bir qator tizimli muammolar ham yuzaga kelmoqda.

Asosiy muammolar

Birinchi muammo – infratuzilma tengsizligi. Shahar va qishloq maktablari o‘rtasida internet tezligi, kompyuter va interaktiv taxtalar soni bo‘yicha sezilarli farq mavjud.

Ikkinchi muammo – o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi. Tadqiqotlarga ko‘ra, texnologiyadan foydalanishga to‘siq bo‘luvchi asosiy omil ko‘pincha texnik emas, balki o‘qituvchining ichki ishonchi va kasbiy madaniyati bilan bog‘liq[2].

Uchinchi muammo – raqamli ta‘lim resurslarining mazmuniy sifati. Ko‘p hollarda elektron darsliklar shunchaki bosma nashrning skanerlangan nusxasi bo‘lib, interaktivlik va moslashuvchanlik xususiyatlariga ega emas.

To‘rtinchi muammo – monitoring va baholash tizimining yetarli emasligi. Raqamli vositalarning ta‘lim natijalariga real ta‘sirini o‘lchaydigan barqaror tizim hali to‘liq shakllanmagan.

1O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-1-son Farmoni, 2026-yil 5-Avgust.

2Ertmer P.A., Ottenbreit-Leftwich A.T. Teacher Technology Change // Journal of Research on Technology in Education. – 2026. – Vol. 42, No. 3. – P. 261.

OECD tahlilida ta‘kidlanishicha, texnologiyaga sarflangan investitsiyalar pedagogik o‘zgarishlar bilan birga olib borilmasa, kutilgan natijani bermaydi[3], bu xulosa O‘zbekiston sharoiti uchun ham dolzarbdir.

Muammolarning chuqurroq sabablari

Yuqorida sanab o‘tilgan muammolarning ildizi ko‘pincha tizimli xarakterga ega. Birinchidan, raqamlashtirish ko‘pincha “tepadan-quyiga” (top-down) yondashuv asosida amalga oshiriladi, bunda maktab va o‘qituvchilarning real ehtiyojlari, mahalliy sharoiti yetarli darajada o‘rganilmaydi.

Ikkinchidan, raqamli vositalarni joriy etish bilan bog‘liq qarorlar ko‘pincha texnik mutaxassislar tomonidan qabul qilinadi, pedagogik jamoatchilik va metodistlarning ishtiroki cheklangan bo‘lib qoladi. Bu esa amaliyotda texnologiya bilan pedagogik ehtiyoj o‘rtasida nomuvofiqlikka olib keladi.

Uchinchidan, raqamli vositalarni joriy etish samarasini baholash mezonlari ko‘pincha miqdoriy ko‘rsatkichlar (kompyuterlar soni, internet qamrovi) bilan cheklanib, sifat ko‘rsatkichlari (o‘quvchi bilim sifati, motivatsiyasi) yetarlicha hisobga olinmaydi.

Mintaqaviy va ijtimoiy jihatlar

Qishloq joylardagi maktablarda nafaqat texnik ta‘minot, balki malakali AKT mutaxassislari va texnik xizmat ko‘rsatish tizimining yetishmasligi ham jiddiy muammo hisoblanadi. Hatto zamonaviy uskunalar o‘rnatilgan taqdirda ham, ularning uzluksiz ishlashini ta‘minlovchi texnik xizmat tizimi bo‘lmasa, jihozlar tezda ishlatilmay qoladi.

Bundan tashqari, ba‘zi oilalarda farzandning uyda kompyuter yoki internetga ega bo‘lmasligi “raqamli tengsizlik” muammosini yanada chuqurlashtiradi, bu esa uy vazifalarini raqamli formatda berishda ehtiyotkorlikni talab etadi.

Taklif etilayotgan yechimlar

Birinchidan, mintaqaviy infratuzilma tengsizligini bartaraf etish bo‘yicha bosqichma-bosqich davlat dasturini kuchaytirish, qishloq maktablariga ustuvor e‘tibor berish.

3OECD. Students, Computers and Learning: Making the Connection. – Paris: OECD Publishing, 2015. – P. 3.

Ikkinchidan, o‘qituvchilar uchun uzluksiz, amaliyotga yo‘naltirilgan malaka oshirish tizimini joriy etish, mentorlik va hamkasblik o‘rganish modellaridan foydalanish.

Uchinchidan, milliy raqamli ta‘lim resurslari bazasini sifat mezonlari asosida yaratish va muntazam yangilab borish.

To‘rtinchidan, raqamli texnologiyalarning ta‘lim natijalariga ta‘sirini o‘lchaydigan monitoring va baholash mexanizmini ishlab chiqish.

Beshinchidan, har bir tuman darajasida texnik xizmat ko‘rsatish markazlarini tashkil etish, bu orqali uskunalarning uzluksiz ishlashini ta‘minlash.

Oltinchidan, qarorlar qabul qilish jarayoniga pedagog-metodistlar va maktab jamoalarini faol jalb etish, “quyidan-yuqoriga” fikr-mulohaza mexanizmlarini joriy etish.

Xulosa

Demak, umumta‘lim maktablarida raqamlashtirish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, faqat texnik ta‘minot bilan emas, balki kadrlar tayyorgarligi, mazmuniy sifat, mintaqaviy tenglik va monitoring tizimini uyg‘un rivojlantirish orqali samarali natijaga erishish mumkin.

Yuqorida keltirilgan yechimlarni amalga oshirish bosqichlarini quyidagi tartibda rejalashtirish maqsadga muvofiq: dastlabki bosqichda (1 yil) har bir tuman bo‘yicha infratuzilma va kadrlar tayyorgarligi monitoring qilinadi; ikkinchi bosqichda (2 yil) ustuvor hududlarda pilot loyihalar joriy etiladi; uchinchi bosqichda esa to‘plangan tajriba asosida yechimlar butun mamlakat bo‘yicha kengaytiriladi.

Bunday bosqichma-bosqich yondashuv resurslarni oqilona taqsimlash, xatolardan o‘z vaqtida saboq olish va har bir bosqichda erishilgan natijalarni keyingi bosqichga asos qilib olish imkonini beradi.

Yakuniy bosqichda esa har bir maktabda “raqamli rivojlanish rejasi” ishlab chiqilishi, bu rejada infratuzilma, kadrlar va mazmuniy resurslar bo‘yicha aniq, o‘lchanadigan ko‘rsatkichlar belgilanishi tavsiya etiladi. Bu maktab rahbariyatiga raqamlashtirish jarayonini izchil va natijaga yo‘naltirilgan tarzda boshqarish imkonini beradi.

Yakuniy xulosa sifatida shuni alohida ta‘kidlash lozimki, umumta‘lim maktablarida raqamlashtirish jarayonining muvaffaqiyati, eng avvalo, ushbu jarayonni pedagogik jamoatchilik bilan hamkorlikda, izchil va o‘lchanadigan natijalarga asoslangan tarzda boshqarish qobiliyatiga bog‘liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ertmer P.A., Ottenbreit-Leftwich A.T. Teacher Technology Change // JRTE. – 2010. – Vol. 42.
2. OECD. Students, Computers and Learning. – Paris: OECD Publishing, 2015.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-son Farmoni, 2020-yil.